

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักการห้าม

2.1 ความรู้เกี่ยวกับศาสนบัญญัติอิสลาม

2.1.1 ความหมายของศาสนบัญญัติอิสลาม

Abd Fātah Kibārah (1997: 17) “ศาสนบัญญัติอิสลาม” หรือ “ชะรีอะฮ์อิสลาม” ในความหมายกว้าง หมายถึง “แนวทางการดำเนินชีวิตมนุษย์ที่ประทานมาจากอัลลอฮ์ ﷻ โดยการประกาศเผยแผ่ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งในลักษณะของโองการแห่งอัลกุรอานและวิธีการดำเนินชีวิตหรือสุนนะฮ์ของท่าน” ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า “ดีนุ้ลอิสลาม” (ศาสนาอิสลาม) ศาสนบัญญัติอิสลามในความหมายนี้มีนัยที่ครอบคลุมทั้งหลักการศรัทธา หลักปฏิบัติ และหลักคุณธรรมจริยธรรม แต่ในที่นี้มีได้ใช้ในความหมายกว้างหากใช้ในความหมายเฉพาะคือ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติ ไม่รวมถึงหลักศรัทธาและหลักคุณธรรมจริยธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า “อัลฮุกม” (الحكم) ซึ่งบรรดานักปราชญ์นิติศาสตร์อิสลามได้ให้นิยามความหมายไว้แตกต่างกัน

al-Zuhailīy (2005: 38) คำว่า “โองการแห่งอัลลอฮ์” หมายถึง “สิ่งที่ถูกโองการมาจากอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งโดยตรง เช่น อัลกุรอาน และโดยทางอ้อม เช่น สุนนะฮ์ อิจญ์มาอิกียาส และหลักฐานศาสนบัญญัติอื่น ๆ เพราะหลักฐานดังกล่าวทั้งหมดล้วนมีที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ และในความเป็นจริงหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ถึงโองการดังกล่าวแห่งพระองค์เท่านั้น มิใช่สิ่งที่เป็นบ่อเกิดของกฎหมายอิสลามโดยตรง” ศาสนบัญญัติอิสลามจึงมิได้เกิดจากหลักฐานดังกล่าว แต่แท้แล้ว เกิดจากโองการแห่งอัลลอฮ์ ﷻ โดยมีหลักฐานทั้งหลายดังกล่าวเป็นเครื่องบ่งชี้

al-Zuhailīy (2005: 39) คำว่า “ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำต่าง ๆ ของบรรดามุสลิม” หมายถึง เกี่ยวกับการกระทำทั้งด้วยกาย วาจา หรือจิตใจ เช่น การละหมาด การจ่ายซะกาต และรวมถึงการกระทำด้วยการงดเว้น เช่น การไม่เข้าใกล้การผิดประเวณีด้วยบุคคลมุสลิม (บุคคลที่บรรลุนิติภาวะและมีสติสัมปัญญาสมบูรณ์) ดังนั้น โองการต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลมุสลิม ย่อมไม่ถือเป็นกฎหมาย ดังเช่น โองการที่ 2-4 บทอัลอิคลาศ ความว่า “อัลลอฮ์นั้น ทรงเป็นที่พึ่ง พระองค์ไม่ประสูติ และไม่ถูกประสูติ และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์” ซึ่งเป็นโองการที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะแห่งอัลลอฮ์ ﷻ โองการที่ 96 บทอัศศอฟฟาต

ความว่า “และอัลลอฮ์ ทรงสร้างพวกท่านและสิ่งที่พวกท่านประดิษฐ์มันขึ้นมา” ซึ่งเป็นโองการที่เกี่ยวกับการให้กำเนิดมนุษย์ และโองการที่ 10 บทอัซซะบะฮะ ความว่า “โอ้ ภูเขาเอ๋ย เจ้าจงสดุดีพร้อมกับเขาและนกด้วย” ซึ่งเป็นโองการที่เกี่ยวกับภูเขาและสัตว์ เป็นต้น โองการเหล่านี้และโองการอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน แม้จะเป็นโองการแห่งอัลลอฮ์ ﷻ แต่ไม่ถือเป็นศาสนบัญญัติอิสลามเนื่องจากไม่เกี่ยวกับการกระทำของบุคคลมุสลิม

คำว่า มีลักษณะเป็นการสั่งการให้กระทำ หรือให้งดกระทำ หมายถึง มีความประสงค์ให้ปฏิบัติ ทั้งด้วยการเคลื่อนไหวร่างกายและการไม่เคลื่อนไหวร่างกาย และการจำนงค์ดังกล่าวหากเป็นการจำนงค์ให้ปฏิบัติโดยเด็ดขาด เรียกว่า อัลอิญาบ หรือวาญิบ หากเป็นการจำนงค์ให้ปฏิบัติโดยไม่เด็ดขาด เรียกว่า อัลนัตบ หรือมันดูบ และหากเป็นการจำนงค์ให้ละทิ้งโดยเด็ดขาด เรียกว่า อัลตะฮะรีม หรือฮะรอม และหากเป็นการจำนงค์ให้ละทิ้งโดยไม่เด็ดขาดเรียกว่า อัลกะรอฮะฮ์ หรือมักรูฮ์ แล้วแต่กรณี

คำว่า ให้เลือกระหว่างการกระทำและไม่กระทำ หมายถึง การอนุมัติให้บุคคลมุสลิมสามารถเลือกที่จะปฏิบัติหรือละทิ้งก็ได้

al-'Usaimīn (2013: 11) ดังนั้น ศาสนบัญญัติอิสลามจึงมีความหมายครอบคลุมถึงสถานะของการกระทำต่าง ๆ 5 สถานะด้วยกัน เรียกว่า “อัลหุกมุดตักลีฟีย” الحكم التكليفي ได้แก่

1. ศาสนบัญญัติที่มีลักษณะบังคับให้ปฏิบัติ ซึ่งเรียกว่า วาญิบ واجب เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿واعبدوا الله...﴾

(النساء، جزء من الآية: 36)

ความว่า “และพวกเจ้าจงเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์...”

(อันนิสาอ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 4)

2. ศาสนบัญญัติที่บังคับให้ละเว้น ซึ่งเรียกว่า ฮะรอม حرام เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا﴾

(الإسراء، جزء من الآية: 23)

ความว่า “และเจ้าจงอย่ากล่าวคำว่าอุฟ แก่ท่านทั้งสอง
(บิมารดา) และ อย่าตะโกนใส่ท่านทั้งสอง”

(อัลอิสรอ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 23)

3. ศาสนบัญญัติที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติ การสั่งให้กระทำอย่างไม่เด็ดขาด ซึ่งเรียกว่า “มันดูบ” หรือ “สุนนะฮฺ” مندوب คือการส่งเสริมสนับสนุนให้กระทำโดยการกำหนดผลตอบแทนในการกระทำ แต่จะไม่มีโทษหากมิได้กระทำ แต่โดยหลักการทุก ๆ คำสั่งให้กระทำนั้น จะถือว่าเป็นคำสั่งที่เด็ดขาด คือ แสดงว่าเป็นสิ่งวาญิบจะต้องกระทำ اصل الأمر للوجوب หมายความว่า โดยหลักการคำสั่งให้กระทำนั้นเพื่อแสดงถึงวาญิบ การที่จะถือว่าเป็นการสั่งอย่างไม่เด็ดขาดนั้น ต้องมีหลักฐานสนับสนุน เช่น อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَيْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَحَلِّ مُسَمًّى
فَاكْتُبُوهُ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية: 282)

ความว่า “โอ้บรรดาผู้ศรัทธา เมื่อพวกท่านทำการกู้ยืมหนี้สินกัน โดยมีกำหนดเวลาที่แน่นอน พวกเจ้าจงบันทึกมันไว้เถิด...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 282)

เป็นคำสั่งให้บันทึกสัญญากู้ยืม ซึ่งตามหลักแล้วถือว่าเป็นวาญิบ แต่คำสั่งนี้ได้เปลี่ยนสภาพจากวาญิบเป็นมันดูบ ด้วยคำตรัสของอัลลอฮฺ ﷻ ในอายะฮฺที่ว่า

﴿ فَإِنْ آمَنَ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ فَمَلُوفًا لِّذِي أَوْثَقِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية: 283)

ความว่า “หากมันต่างฝ่ายต่างไว้ใจซึ่งกันและกัน ลูกหนี้ผู้ได้รับความไว้วางใจ ก็จงชำระคืนหนี้สินที่เขาได้รับความไว้วางใจเสีย และเขาจงยำเกรงต่ออัลลอฮฺผู้ทรงอภิบาลของเขา...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 283)

ซึ่งแสดงว่า หากเจ้าหนี้ไว้วางใจลูกหนี้ ก็ไม่จำเป็นจะต้องบันทึกสัญญากู้ยืม

แต่อย่างใด

4. ศาสนบัญญัติที่ส่งเสริมให้ละเว้น ซึ่งเรียกว่า “มักรูฮ” **مكروه** มีลักษณะตรงกันข้ามกับมัन्दูบ การที่จะถือว่าเป็นการสั่งห้ามที่ไม่เด็ดขาดนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์สนับสนุนด้วย เช่นเดียวกับคำสั่งให้กระทำที่เปลี่ยนสภาพเป็นคำสั่งที่ไม่เด็ดขาด เช่น ท่านเราะสูล **ﷺ** ได้กล่าวว่า

((مَنْ أَكَلَ الثُّومَ وَالْبَصَلَ وَالْكُرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا ، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأْذَى مِمَّا يَأْذَى مِنْهُ الْإِنْسَانُ))

(أخرجه البخاري، 2008 : 812)

ความว่า “ใครก็ตามที่รับประทานกระเทียม หัวหอม เขาจงอย่าเข้าใกล้มัสยิดของเรา เพราะแท้จริง บรรดาอะละอิกะฮ์ได้รับการรบกวนจากสิ่งที่มนุษย์ได้รับการรบกวน”

(al-Bukhārī, 2008, : 812)

โดยหลักการสิ่งที่ท่านนบี **ﷺ** ห้ามมิให้กระทำนั้น ถือว่า เป็นการห้ามอย่างเด็ดขาด แต่มีหลักฐานที่แสดงว่า ไม่ได้ห้ามอย่างเด็ดขาด นั่นคือ คำกล่าวของท่านนบี **ﷺ** ในเมื่อมีเศาะฮาบะฮ์ท่านหนึ่งถามถึงหัวหอมว่า มันเป็นของฮะรอมหรือ ? ท่านนบี **ﷺ** กล่าวว่า

((لا ولكني أكرهه من أجل ريحه))

(أخرجه مسلم، 2001 : 3827)

ความว่า “ไม่ แต่ฉันเกลียดกลิ่นของมัน”

(Muslim, 2001, :3827)

5. ศาสนบัญญัติที่อนุญาตให้เลือกระหว่างปฏิบัติหรือละเว้นก็ได้ การให้สิทธิแก่ผู้กัลลัฟที่จะกระทำหรืองดการกระทำ หมายความว่า ให้เลือกที่จะกระทำก็ได้ไม่กระทำก็ได้ หรือการอนุญาตให้กระทำนั่นเอง ซึ่งเรียกว่า “มุบาฮ” **مباح** หลักฐานที่แสดงว่าเป็นมุบาฮนั้น อาจเป็นตัวบทจากอัลกุรอานหรือหะดีษที่ระบุว่า “ไม่เป็นบาป” **لا جناح** หรือ **لا إثم** หรือคำที่มาจากรากศัพท์ “หะลาละ” **حلال** ตัวอย่างเช่น อัลลอฮ์ **ﷻ** ตรัสว่า

﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ ...﴾

(البقرة، جزء من آية : 235)

ความว่า “และไม่เป็นการบาปใด ๆ แก่พวกเจ้า ในกรณีที่พวกเจ้า ได้พูดจาเลียบเคียงอ้อมค้อมเพื่อการสู่ขอสตรี (ซึ่งอยู่ในอีดดะฮฺ)...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ: 235)

ทั้งนี้ ศาสนบัญญัติเรื่องใดจัดอยู่ในประเภทใดนั้น ขึ้นกับแหล่งที่มาและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เป็นสำคัญ โดยแหล่งที่มาและหลักฐานดังกล่าวประกอบด้วย อัลกุรอาน สุนนะฮฺ อิจญ์มาอฺ กียาส และอื่น ๆ ดังที่ได้นำเสนอไปข้างต้นแล้ว

อิสมาแอ อาลี (2009: 12) คำว่า “หรือเป็นการวางสัญญาแล้ว” หมายถึง การวางสัญญาของอัลลอฮฺ หรือศาสนทูตแห่งพระองค์ ในการกำหนดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นเงื่อนไข เป็นอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางหรือเป็นสาเหตุในทางกฎหมาย เช่น กำหนดให้ความสะอาดเป็นเงื่อนไขของการละหมาด กำหนดให้การฆ่าเจ้ามรดกเป็นอุปสรรคในการรับมรดกของทายาทที่เป็นฆาตกรและกำหนดให้ตะวันคล้อยหรือบ่ายเป็นสาเหตุของการละหมาด เป็นต้น และศาสนบัญญัติในส่วนนี้เรียกว่า “อัลฮุกมุลฎออีฮฺ” หมายถึง ฮุกมที่ถูกกำหนดโดยสิ่งอื่นเพื่อเป็นสัญญาของฮุกม

2.1.2 แหล่งที่มาหรือหลักฐานแห่งศาสนบัญญัติอิสลาม

ศาสนบัญญัติอิสลาม เป็นบทบัญญัติแห่งอัลลอฮฺ ﷻ ที่ประทานมายังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สู่มวลมนุษยชาติ ปวงปราชญ์มุสลิมจึงมีความเห็นพ้องต้องกันว่าอัลกุรอาน [القرآن]¹ เป็นแหล่งที่มาสำคัญอันดับแรกของศาสนบัญญัติอิสลาม ถัดจากนั้นคือสุนนะฮฺ [السنة]² อิจญ์มาอฺ [الإجماع]³ และกียาส [القياس]⁴ ตามลำดับ ส่วนหลักฐานที่มานั้น นอกเหนือจากนั้นเป็นหลักฐานที่มาประกอบขึ้นรอง เช่น อิสติฮซาน [الاستحسان]⁵ อิสติศลาฮฺ [الاستصلاح] หรือมะศอลิฮฺ

¹ อัลกุรอาน คือโองการแห่งอัลลอฮฺที่ทรงประทานลงมาแก่ท่านนบีมุฮัมมัด โดยผ่านมลาอิกะฮฺญิบรีล และมีผู้รายงานเล่าขานจำนวนมากในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่ยุคของท่านเราะซูลตราบจนกระทั่งยุคปัจจุบัน รายงานติดต่อกันมาอย่างแพร่หลายในลักษณะที่ไร้ข้อกังขา และปราศจากความคลุมเครือสงสัย Abd Karīm Zaidān (1996: 152)

² สุนนะฮฺ คือ แบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ทั้งคำพูด การกระทำ และการยอมรับของท่าน Abd Karīm Zaidān (1996: 161)

³ อิจญ์มาอฺ หรือมติเอกฉันท์ คือ ความเห็นพ้องต้องกันของบรรดาผู้วิเคราะหฺวินิจัย (มุญตะฮิดีน) จากประชาชาติอิสลามในการกำหนดบทบัญญัติเรื่องหนึ่งเรื่องใด ในยุคหนึ่งยุคใดภายหลังจากที่ท่านเราะซูลได้เสียชีวิตไปแล้ว เช่นมีอิจญ์มาอฺว่า ผู้เป็นยายมีสิทธิรับมรดกได้ในเมื่อผู้ตายไม่มีมารดา Abd Karīm Zaidān (1996: 179)

⁴ กียาส คือการผนวกสิ่งที่ไม่มีความชัดแจ้งที่กำหนดบัญญัติเข้ากับสิ่งที่มีตัวบทกำหนดบัญญัติไว้แล้ว เพราะเหตุที่ทั้งสองมีสาเหตุแห่งการกำหนดบทบัญญัติ (อิดลอะฮฺ) เหมือนกัน Abd Karīm Zaidān (1996: 194)

⁵ อิสติฮซาน คือ การหันเหออกจากสิ่งที่กำหนดบทบัญญัติต่อกรณีใดที่คล้ายคลึงกันโดยหันไปกำหนดบทบัญญัติที่แตกต่างจากสิ่งที่คล้ายคลึงกันนั้นเพราะมีเหตุผลที่หนักแน่นและเที่ยงธรรมยิ่งกว่า หรืออีกนัยหนึ่งคือ การหันเหออกจากกียาสที่ขัดแย้งไปใช้กียาสที่มี

มุรสะละฮฺ [المصالح المرسله]⁶ และ อูรฟ [العرف]⁷ อย่างไรก็ตาม นักปราชญ์บางท่านที่มีความเห็นแตกต่างออกไป คือ เห็นว่าอัลกุรอานและสุนนะฮฺเท่านั้นเป็นหลักฐานที่มาของศาสนบัญญัติอิสลาม จึงไม่อนุญาตให้ตีความตัวบทหรือใช้ความคิดเห็นทางปัญญาในการกำหนดศาสนบัญญัติ ดังนั้น การอิจญ์มาอฺ การกียาส อิสติฮซาน มะศอลิฮฺมุรสะละฮฺ และอื่น ๆ นอกเหนือจากอัลกุรอานและสุนนะฮฺ เป็นหลักฐานที่โหมะทังสิ้นตามความเห็นนี้ ซึ่งเป็นความเห็นส่วนน้อยที่ไม่ได้รับการพิจารณา

Ibn-Qudāmah (1994: 2/633) ได้กล่าวว่า แหล่งที่มาของศาสนบัญญัติอิสลามข้างต้น อาจแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ “หลักฐานตัวบทที่มีการรายงานสืบต่อกันมา เรียกว่า อัลอะดีลละฮฺอัลนุกลียะฮฺ الأدلّٰة النقلیة และหลักฐานทางปัญญา เรียกว่า “อัลอะดีลละฮฺอัลอักลียะฮฺ الأدلّٰة العقلیة โดยประเภทแรก ประกอบด้วยอัลกุรอาน สุนนะฮฺ และอิจญ์มาอฺ ส่วนประเภทที่สอง ประกอบด้วยหลักฐานอื่น ๆ นอกเหนือจากนั้น เช่น กียาส อิสติฮซาน มะศอลิฮฺมุรสะละฮฺ และ อูรฟ เป็นต้น”

อย่างไรก็ตามหลักฐานทั้งสองประเภทต่างต้องอาศัยและสนับสนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือการอ้างอิงหลักฐานทางสติปัญญาจะไม่ใช่ที่ยอมรับหากมิได้วางอยู่บนรากฐานตัวบทที่รายงานสืบต่อกันมาอย่างถูกต้อง และหลักฐานตัวบทก็เช่นเดียวกันจะต้องอาศัยสติปัญญาในการวินิจฉัยพิเคราะห์ที่ไตร่ตรอง ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของตัวบท วิธีการรายงาน และชีวประวัติของผู้รายงาน แต่กระนั้นก็ตามหลักฐานอ้างอิงต่าง ๆ เหล่านี้มีได้อยู่ในลำดับเดียวกัน แต่มีน้ำหนักหลักร้อยกว่ากันเป็นลำดับ กล่าวคือ อัลกุรอานมีน้ำหนักอยู่ในลำดับสูงสุดโดยสิ่งใดจะมาขัดหรือแย้งมิได้ ถัดลงมาคือสุนนะฮฺอยู่ในลำดับรองและอิจญ์มาอฺอยู่ในลำดับที่สาม ส่วนหลักฐานทางปัญญาอื่น ๆ นั้นโดยทั่วไปจัดอยู่ในลำดับลำดับที่สี่ และเมื่อศึกษาในรายละเอียดจะพบว่า มัซฮับต่าง ๆ มีแนวทางในการวินิจฉัยหลักฐาณดังกล่าวเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับกรณีต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานในลำดับที่สี่ หรือแม้กระทั่งหลักฐานการกียาส และหลักฐานที่เป็นสุนนะฮฺก็เช่นเดียวกัน มีการจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ และการจัดลำดับการให้น้ำหนักหลักฐานที่แตกต่างกันในแต่ละมัซฮับ

อิละฮฺฮฺซอนเร็นหรือคฺลุมเคลือ เช่น การซื้อขายแบบสะสม ซึ่งตามหลักการกียาสแล้วจะกระทำมิได้ แต่อนุมัติให้ทำได้โดยอาศัยหลักอิสติฮซาน Abd Karīm Zaidān (1996: 230)

⁶ มะศอลิฮฺมุรสะละฮฺ คือ ประโยชน์สาธารณะที่สำคัญและเหมาะสมต่อการกำหนดบทบัญญัติแต่ไม่มีตัวบทระบุแน่ชัดว่าให้ยอมรับหรือยกเลิก ทั้งนี้จะต้องเป็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นประโยชน์ที่แท้จริง และไม่ขัดกับตัวบทหรือมติเอกฉันท์หรือเจตนารมณ์แห่งบัญญัติอิสลาม เช่น การรวมรวบอัลกุรอาน ในสมัยเคาะลีฟะฮฺอับดุลอะซิบ เนื่องจากไม่มีตัวบทในอัลกุรอานที่สั่งหรือห้ามการรวบรวมอัลกุรอานที่บันทึกกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ จนกระทั่งมีความเห็นชอบร่วมกันในเหล่าบรรดาเศาะฮาบะฮฺให้รวบรวมอัลกุรอานขึ้นเป็นเล่มเดียวกัน เพื่อรักษาประโยชน์ของอิสลามและอำนวยความสะดวกแก่มวลมุสลิม Abd Karīm Zaidān (1996: 236)

⁷ อูรฟ คือ จารีตประเพณีที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติต่อกันมาอย่างแพร่หลาย ทั้งการกระทำและคำพูด และไม่ขัดหรือแย้งกับตัวบทหรือรากฐานทางศาสนาอิสลามที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจน Abd Karīm Zaidān (1996: 252)

2.1.3 แนวทางการใช้หลักฐานในการกำหนดศาสนบัญญัติของมัซฮับต่าง ๆ

แนวทางในการใช้หลักฐานดังกล่าวข้างต้นของนักปราชญ์แต่ละมัซฮับ⁸ แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักฐานในลำดับที่สี่คือหลักฐานทางปัญญาหรือเชิงเหตุผล กล่าวโดยสรุป คือ มัซฮับหะนะฟี โดยมียอิมามอะบูหะนีฟะฮ์ อันนุอมาน อิบน์ฆาบิต อัลกุฟัย (ฮ.ศ. 70-150) เป็นผู้นำมามัซฮับ ยึดถือหลักฐานอัลกุรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ กียาส อิสติหซาน และอูรฟุ ตามลำดับ แต่ในบางครั้งมัซฮับนอญโลมให้งดเว้นการใช้หลักกียาสโดยเข้าไปใช้หลักอิสติหซาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออนุญาตให้ใช้หลักอิสติหซานก่อนหลักกียาสได้ หากมีเหตุผลอันควรในการกระทำเช่นนั้น

Abū Zahrah Muhammad (n.d.: 538) มัซฮับอัลญะฮะลียะฮ์ เป็นมัซฮับชีอะฮ์ อัล อีมามียะฮ์ โดยมีอิมามยะฮ์ อัสศอดิก อิบน์มุฮัมมัด อัลบะกิริ อิบน์อาลี ซัยนุลอาบิตีน อัลฮาซิมีย อัลกุรอซีย (ฮ.ศ. 80-149) เป็นผู้นำมามัซฮับ ท่านอิมามยะฮ์ อัสศอดิก มีแนวทางในการวินิจฉัยหลัก ศาสนบัญญัติที่ชัดเจน โดยเริ่มจากหลักฐานอัลกุรอาน หากไม่พบในอัลกุรอาน ท่านก็จะใช้หลักฐานสุนนะฮ์ที่รายงานจากเศาะฮาบะฮ์และตาบิอิน ทั้งจากสายรายงานของท่านอิมามอะลี และสายรายงานของเศาะฮาบะฮ์ และตาบิอินท่านอื่น ๆ หากไม่พบในสุนนะฮ์ท่านก็จะใช้หลักมะซอลิฮ มุรสะละฮ์ และเหตุผลทางปัญญา และท่านยอมรับการอิจญ์มาอ์ แต่ปฏิเสธการกียาส

Abū Zahrah Muhammad (n.d.: 345-399) มัซฮับมาลิกียะฮ์ โดยมีอิมามมาลิก อิบน์อับดุลอะซิซ อิบน์มาลิก อัลอัศบะฮียะฮ์ (ฮ.ศ. 95-179) เป็นผู้นำมามัซฮับ ยึดถือหลักฐานอัลกุรอาน สุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ กียาส วิธีปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์ มะซอลิฮ มุรสะละฮ์ อิสติหซาน สัตดุชชะรอเอียะฮ์⁹ อูรฟุ และอิสติศฮาบ¹⁰ อย่างไรก็ตาม มัซฮับมาลิกียะฮ์แตกต่างจากมัซฮับหะนะฟีในการใช้หลักการกียาส คือมัซฮับมาลิกียะฮ์ใช้ในขอบเขตที่จำกัดไม่ขยายกว้างเท่ามัซฮับหะนะฟี และมัซฮับมาลิกียะฮ์แตกต่างจากมัซฮับอื่น ๆ ในการใช้ชะดีอะฮะฮ์¹¹ เป็นหลักฐาน กล่าวคือจะใช้ชะดีอะฮะฮ์เป็นหลักฐานเฉพาะในกรณีที่มีวิธีปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์มาสนับสนุนเท่านั้น และมัซฮับมาลิกียะฮ์เพียงมัซฮับเดียวที่ยึดถือวิธีปฏิบัติของชาวมะดีนะฮ์เป็นหลักฐาน และจัดอยู่ในลำดับก่อนการกียาสรวมทั้งหลักฐานทางปัญญาอื่น ๆ เนื่องจากเป็นมัซฮับที่เกิดขึ้น ณ นครมะดีนะฮ์ เมืองแห่งการอพยพและการพำนักอยู่ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

⁸ มัซฮับ หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการวิธีการของนักปราชญ์ระดับมัจญลิสฮิดคหนึ่งคนใดหรือหลายคน ในการวิเคราะห์วินิจฉัยบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติปลีกย่อย มัซฮับที่แพร่หลายมี 4 มัซฮับ คือ มัซฮับหะนะฟี มาลิกียะฮ์ ชาฟีอียะฮ์ และฮัมบาลียะฮ์

⁹ สัตดุชชะรอเอียะฮ์ คือ หลักการว่าด้วยการป้องกันหนทางที่จะนำไปสู่ความเสียหายหรือความต้องห้าม Abd Karīm Zaidān (1996: 245)

¹⁰ อิสติศฮาบ คือ หลักการที่ยืนยันหรือปฏิเสธสภาพการที่เคยเป็นอยู่เดิมย่อมเป็นหลักฐานที่ยืนยันหรือปฏิเสธสภาพการในปัจจุบัน และอนาคตทราบเท่าที่ยังไม่มีปัจจัยใดมาเปลี่ยนแปลง เช่น การสมรสที่ถูกต้องยังคงถูกต้องอยู่สืบไป จนกว่าจะมีสิ่งใดมายืนยันถึงความเป็นโมฆะของการสมรสนั้น Abd Karīm Zaidān (1996: 267)

¹¹ ชะดีอะฮะฮ์ คือ ชะดีฮที่มีสถานภาพเป็นปัจเจก

มัซฮับชาฟีอีย์ โดยมีอิมามอะบูอับดุลลอฮฺ มุฮัมมัด อิบน์อิดริส อิบน์อับบาส (ฮ.ศ. 150-204) เป็นผู้นำมามัซฮับ ยึดถือหลักฐานอัลกุรอาน สุนนะฮฺ อิจญ์มาอฺ กียาส และอิสติศฮาบ ตามลำดับ มัซฮับชาฟีอีย์แตกต่างจากมัซฮับหะนะฟีในประการที่มัซฮับชาฟีอีย์ปฏิเสธการใช้หลักอิสติศฮาบ และไม่ขยายขอบเขตในการใช้หลักการกียาสกว้างขวางเท่ามัซฮับหะนะฟี เพราะมีกำหนดเป็นข้อแม้ว่าต้องมีหลักฐานที่มาจากอัลกุรอานหรือสุนนะฮฺ นอกจากนั้น ยังแตกต่างกันในการใช้ชะดีษอาหัดเป็นหลักฐาน โดยมัซฮับชาฟีอีย์จะยึดถือชะดีษอาหัดเป็นหลักฐานถ้าหากผู้รายงานชะดีษเป็นผู้เชื่อถือ (ซิเกาะฮฺ) และไม่ได้กำหนดเป็นเงื่อนไขว่าต้องเป็นชะดีษมัซฮูร มัซฮับชาฟีอีย์แตกต่างจากมัซฮับมาลิกีย์ในการไม่ยึดถือหลักมะศอลิฮฺมุรสะละฮฺเป็นหลักฐาน และไม่ได้กำหนดเป็นเงื่อนไขในหลักฐานสุนนะฮฺให้ต้องมีวิถีปฏิบัติของชาวมะดีนะฮฺสนับสนุน

มัซฮับฮัมบาลีย์ โดยมีอิมามอะหมัด อิบน์มุฮัมมัด อิบน์หับบัล อัชชะบานีย์ (ฮ.ศ. 164 - 241) เป็นผู้นำมามัซฮับ ถือเป็นมัซฮับที่เคร่งครัดในหลักฐานตัวบทอย่างมากและใช้หลักฐานเชิงปัญญาหรือเหตุผลน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับมัซฮับอื่นๆ มัซฮับนี้ยึดถือหลักฐานอัลกุรอาน สุนนะฮฺ อิจญ์มาอฺ กียาส อิสติศฮาบ มะศอลิฮฺมุรสะละฮฺ และสัตตุดชชะรอเอียะฮฺ ตามลำดับ แต่อนุโลมให้ใช้ชะดีษมุรสะลและชะดีษฎะอียะฮฺเป็นหลักฐานได้โดยจัดอยู่ในลำดับก่อนการกียาส นอกจากนั้น มัซฮับฮัมบาลีย์ยังได้ยึดถือความคิดเห็นของเศาะฮาบะฮฺ (ขออัลลอฮฺทรงพึงพอพระทัยต่อพวกเขา) เป็นหลักฐานอีกด้วย แม้เป็นความเห็นของบุคคลเพียงคนเดียวก็ตามโดยจัดอยู่ในลำดับก่อนการกียาส โดยหลักการของมัซฮับนี้จะไม่ยินยอมให้ใช้หลักฐานกียาส นอกจากในกรณีที่น่าเป็นจริง ๆ คือกรณีที่ไม่มีพบหลักฐานตัวบทอัลกุรอานหรือสุนนะฮฺ แม้จะเป็นสุนนะฮฺที่เป็นชะดีษสายรายงานอ่อน (ฎะอียะฮฺ) หรืออิจญ์มาอฺ หรือไม่พบทัศนะของเศาะฮาบะฮฺ หากพบหลักฐานหนึ่งหลักฐานใดข้างต้นก็จะไม่อนุญาตให้ใช้หลักฐานกียาส

มัซฮับอัชชะอริยฺ โดยมีอิมามดาอูด อิบน์อาลี อัลอัศปะฮานีย์ (ฮ.ศ. 203-207) และอิบน์หุซม์ อัลอันดาลูซีย์ (ฮ.ศ. 384-456) เป็นผู้นำมามัซฮับ ยึดถือหลักฐานเฉพาะอัลกุรอานและสุนนะฮฺเท่านั้น ไม่ยอมรับหลักฐานการกียาส และหลักฐานทางปัญญาอื่น ๆ ตลอดจนทัศนะของเศาะฮาบะฮฺหรือตาบิอิน

Ubādah Muhammad Anis (1968: 229) กล่าวว่า ทั้งนี้ เพราะเห็นว่าการใช้หลักฐานกียาสเท่ากับเป็นการใช้ปัญญาในการกำหนดศาสนบัญญัติเพิ่มเติมหรือขยายบทบัญญัติแห่งอัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งเป็นเอกสิทธิ์แห่งพระองค์ มวลมนุษยมีบังอาจก้าวล่วง มิฉะนั้นจะกลายเป็นการกระทำความผิดที่ร้ายแรงยิ่ง ดังนั้น ในกรณีเรื่องใดที่ไม่มีตัวบทอัลกุรอานหรือสุนนะฮฺระบุไว้โดยตรงให้ถือว่ากรณีเรื่องนั้น เป็นการอนุมติโดยปริยายตามนัยแห่งอัลกุรอาน (อัลบะเกาะเราะฮฺ : 29) ความว่า “พระองค์ คือผู้ทรงสร้างสรรค์สรรพ สิ่งในโลกนี้ไว้เพื่อท่านทั้งหลาย” โดยเรียกวิธีการนี้ว่า “อัลอิสติศฮาบ”

ซึ่งหมายความว่าอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงอนุมัติทุกสิ่งทุกอย่างแก่มวลมนุษย์ トラบเท่าที่ไม่มีบทบัญญัติห้ามใด ๆ จากพระองค์

อนึ่ง ความแตกต่างระหว่างมัซฮับดังกล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงความแตกต่างในแง่ของการยึดถือหลักฐานและกระบวนการในการวิเคราะห์วินิจฉัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้หลักฐานทางปัญญาหรือเชิงเหตุผล แต่มิได้ขัดแย้งในเรื่องแก่นสารการยึดมั่นหรือหลักศรัทธาต่อพระเจ้า เป็นเจ้าแต่ประการใด คงเป็นความแตกต่างเฉพาะในประเด็นปลีกย่อยต่าง ๆ เท่านั้น และบางครั้งบรรดามัซฮับที่ยึดถือหรือใช้หลักฐานแตกต่างกันในการวิเคราะห์วินิจฉัย แต่ผลลัพธ์ที่ได้กลับมีความสอดคล้องต้องกัน เช่น ผลลัพธ์จากการใช้หลักอิสติษานของมัซฮับฮนะฟียส์สอดคล้องกับผลลัพธ์จากการใช้หลักฐาน อิสติศฮาบของมัซฮับชาฟีอียฺ หรือผลลัพธ์จากการใช้หลักมะศอลิฮุมุรสะละฮฺของมัซฮับมาลิกียฺสอดคล้องกับผลลัพธ์จากการใช้หลักอิสติษานของมัซฮับฮนะฟียฺ ทั้งที่ทั้งสองมัซฮับนี้ไม่นิยมการใช้หลักอิสติษาน เป็นต้น

Abū Zahrah Muhammad (1956: 9-10) ได้กล่าวว่า “สาเหตุที่เป็นดังนั้นเนื่องจากชะรีอะฮ์อิสลามมีแหล่งที่มาหรือหลักฐานสำคัญเดียวกัน นั่นคือวะหฺยูหรือวิวรณ์แห่งพระเจ้าที่ทรงโองการลงมาโดยตรงคือ "อัลกุรอาน" หรือโดยอ้อมคือ "สุนนะฮ์" ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ส่วนแหล่งที่มาอื่น ๆ นอกจากนั้นเป็นเพียงแนวทางหรือกระบวนการเชิงวิเคราะห์ เพื่อทราบถึงนัยต่าง ๆ ของตัวบทแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์หรือเพื่อหยั่งรู้ถึงเจตนารมณ์และวิญญานของบทบัญญัติแห่งอัลกุรอานและสุนนะฮ์ ตลอดจนหลักทั่วไปหรือทฤษฎีที่ซ่อนแฝงอยู่ในบทบัญญัติดังกล่าว” ด้วยเหตุนี้แนวทางหรือวิธีการต่าง ๆ ของแต่ละมัซฮับจึงมีความใกล้เคียงกันแม้ว่าจะมีความขัดแย้งแตกต่างกันในบางกรณีแต่ก็ไม่ใช้ความขัดแย้งกันในสาระหลักหากเป็นสาระปลีกย่อยซึ่งเป็นประโยชน์ในอันที่จะก่อเกิดความสะดวกแก่ประชาชาติ

2.2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการห้ามตามหลักการอุศูลฟิกฮฺ

2.2.1 ความหมายของการห้าม (النهي)

Ahmad Ibn-Fārīs (1997: 5/395) ได้กล่าวว่า النهي (อันนะฮฺย) ความหมายเชิงภาษาศาสตร์ หมายถึง المنع (อัลมันอ) แปลว่า ห้าม ยับยั้ง บางครั้งคำว่า نهية جمع نهى ใช้เรียกแทนสติปัญญาอีกด้วย ท่านอิบนุ ฟาริส ได้กล่าวว่า “สาเหตุที่ใช้คำว่า นุฮฺยะฮฺ แทนคำว่า อัลอักล เพราะเป็นการห้ามและย่ำยั้งไม่ให้เจ้าของของมันปฏิบัติในสิ่งที่น่ารังเกียจ” อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿... إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَى﴾

(طه، جزء من آية : 54)

ความว่า “...แท้จริงในการนั้น แน่นนอน ย่อมเป็นสัญญาณมาก
หลายสำหรับปัญญาชน ”

(ฎอฮา ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 54)

จากอายะฮฺกุรอานข้างต้นชี้ให้ทราบว่า สัญญาณต่าง ๆ ที่อัลลอฮฺทรงส่งมายัง
โลกมนุษย์นี้เพื่อให้มนุษย์ได้คิดไตร่ตรอง ด้วยสติปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของบรรดามุฟัสสีร
ดังนี้

Ibn-Kathīr (1983: 3/148) ได้ให้ความหมายคำว่า لَأُولِي النُّهَى คือ
“สำหรับบรรดาผู้มีสติปัญญา”

al-Nasāfiy (1426: 2/369) ได้ให้ความหมายคำว่า لَأُولِي النُّهَى คือ “ผู้มี
สติปัญญา”

‘Aalī al-Namlah (n.d.: 8) คำว่า نُهِى และคำอื่น ๆ ที่ผันมาจากคำนี้
ปรากฏอยู่ในอัลกุรอาน 56 ที่ด้วยกัน จึงขอหยิบยกบางส่วนดังต่อไปนี้ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿... إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

(العنكبوت، جزء من آية : 45)

ความว่า “...แท้จริงการละหมาดนั้นจะยับยั้งการทำลามก
และความชั่ว”

(อัลอันกะบูต ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 45)

﴿... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾

(الحشر، جزء من آية : 7)

ความว่า “...และอันใดที่เราะสุลได้นำมายังพวกเจ้าก็จงยึดเอาไว้
และอันใดที่ท่านได้ห้าม พวกเจ้าก็จงละเว้นเสีย”

(อัลหัชร์ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 7)

﴿ فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا
الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَيِّسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴾

(الأعراف: 165)

ความว่า “ ครั้นเมื่อพวกเขาลืมสิ่งที่พวกเขาถูกเตือนในสิ่งนั้น เราก็ช่วยเหลือนับบรรดาผู้ที่ห้ามปรามการทำชั่วให้รอดพ้นและได้จัดการแก่บรรดาผู้ที่อธรรมเหล่านั้น ด้วยการลงโทษอันรุนแรงเนื่องด้วยการที่พวกเขาละเมิด”

(อัลอะอ์รอฟ : 165)

﴿ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ فَلَمَّا
عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴾

(الأعراف: 166)

ความว่า “ ครั้นเมื่อพวกเขาละเมิดสิ่งที่พวกเขาถูกห้ามในสิ่งนั้นแล้ว เราก็ประกาศิตแก่พวกเขาว่า พวกเจ้าจงเป็นสิ่งที่ถูกขับไล่ให้ห่างไกล”

(อัลอะอ์รอฟ : 166)

บางส่วนของอายะฮ์อัลกุรอานข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าทุก ๆ อายะฮ์จะมีประโยคที่ประกอบด้วย วลีคำว่า *نهى* และคำอื่น ๆ ที่ผันมาจากคำนี้ซึ่งแปลว่า การห้าม เป็นสำนวนภาษาหรับที่ใช้ในการห้ามแบบชัดเจน หมายถึง ห้ามกระทำโดยสิ้นเชิง

al- Shāfi'īy (1979 : 343) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ ความหมายที่แท้จริงของการห้ามจากท่านเราะสูลนั้นคือ ทุกสิ่งที่ท่านห้ามนั้น เป็นของฮะรอม จนกว่าจะมีหลักฐานจากท่านว่าการห้ามของท่านนั้นมีความหมายที่มีฮะรอม”

al- Zuhailīy (2005: 302) ได้กล่าวว่า *النهي* ความหมายเชิงวิชาการ หมายถึง สิ่งที่ตรงกันข้ามกับคำว่า *الأمر* (คำสั่งใช้) คือ “ การห้าม หมายถึง การสั่งให้งดเว้นการปฏิบัติจากผู้ที่มีฐานะสูงกว่า”

2.2.2 จำนวนของการห้ามในหลักอุกฤษฏ์ฟิกฮฺ (صيغ النهي الصريحة)

จำนวนที่ใช้แสดงถึงการห้ามในหลักภาษาอาหรับ มีดังต่อไปนี้

1. ‘Aalī al-Namlah (n.d.: 10) ได้กล่าวว่า กริยาปัจจุบันกาลนำหน้าด้วยคำว่า “ลา” (لا) มีความหมายว่าห้าม (الفعل المضارع المقرون بلا الناهية) เช่นอัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ...﴾

(الإسراء، جزء من آية : 33)

ความว่า “และพวกเจ้าอย่าฆ่าชีวิตที่อัลลอฮ์ทรงห้ามไว้ เว้นแต่ด้วยความเที่ยงธรรม...”

(อัลอิสรอ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 33)

﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا...﴾

(الإسراء، جزء من آية : 37)

ความว่า “และอย่าเดินบนแผ่นดินอย่างเย่อหยิ่ง...”

(อัลอิสรอ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 37)

2. ‘Aalī al-Namlah (n.d.: 11) ได้กล่าวว่า คำที่มาจากรากศัพท์ “นะฮา” (نهى) เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿... وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

(النحل، جزء من آية : 90)

ความว่า “...และพระองค์ทรงห้ามพวกเจ้าจากสิ่งที่ชั่วช้า เลวทราม น่ารังเกียจ”

(อันนะฮล ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 90)

3. อิสมาแอ อาลี (2009: 181) คำสั่งให้งดเว้นการกระทำ ด้วยกริยาที่มีความหมายในลักษณะเป็นการห้าม เช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

(المائدة : 90)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทิ้งทลาย! ที่จริงสุราและการพนันและแท่นหิน
สำหรับเชือดสัตว์บูชายันต์ และการเสี่ยงต้วนั้นเป็นสิ่งโสมนอนเกิด
จากการกระทำของชัยฏอน ดังนั้นพวกเจ้าจงห่างไกลจากมันเสีย
เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 90)

4. อับดุลเลาะ การีนา (2013: 14) ประโยคบอกเล่าที่ใช้ในการห้าม ด้วย
การใช้คำว่า ฮะรอม¹² (حرام) หรือไม่อนุมัติ¹³ (لا يحل) ตัวอย่างเช่น อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَتِيرِ... ﴾

(النحل، جزء من آية : 90)

ความว่า “แท้จริง พระองค์ทรงห้ามพวกเจ้าเพียงแต่สัตว์ที่ตายเอง
และเลือด และเนื้อสุกร และสัตว์ที่ถูกเปล่งเสียงที่มันเพื่ออื่น
จากอัลลอฮฺ”

(อันนะฮฺล ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 90)

﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ... ﴾

(البقرة، جزء من آية : 230)

ความว่า “ถ้าหากเขาได้หย่านางอีก นางก็ไม่ใช่ที่อนุมัติแก่เขา
หลังจากนั้น จนกว่าจะแต่งงานกับสามีอื่นจากเขา...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ: 230)

¹² โดยใช้คำว่า ฮะเราะมะ หรือ ฮุรุมะ หรือ ยะฮุรุม

¹³ จะมีข้อบัญญัติ 2 ประการได้แก่ ฮุกมฮะรอม และฮุกมมัมกรูฮฺ กล่าวคือ ฮุกมฮะรอมเป็นสิ่งที่ไม่อนุญาตโดยเด็ดขาด ไม่ว่าจะเป็นการพูด การกระทำ การรับประทานอาหาร การดื่ม และการสวมใส่ ส่วนฮุกมมัมกรูฮฺเป็นสิ่งที่ไม่สมควร และกระทำการละเว้นหรือไม่ทำจะเป็นสิ่งที่ดีกว่า

2.2.3 สำนวนการห้ามแบบไม่ชัดเจน (صيغ النهي غير الصريحة)

al-Chīyrāsīy (1987: 1/293) บรรดาอุลามาอ์ด้านวิชาอศุลฟิกฮ์ได้กล่าวถึงสำนวนการห้ามแบบไม่ชัดเจน แต่มีเจตนาแฝงถึงการห้ามเอาไว้ มีดังต่อไปนี้

1. ห้ามด้วยกับประโยคบอกเล่า (النهي بصيغة الخبر) ตัวอย่างเช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ...﴾

(البقرة، جزء من الآية: 272)

ความว่า “และพวกเจ้าจะไม่บริจาคสิ่งใด นอกจากเพื่อแสวงหาความโปรดปรานของอัลลอฮ์เท่านั้น...”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 272)

al-Nasāfiy (2005: 1/222) ได้กล่าวว่า “ประโยคขณะที่อยู่ในอายะฮ์นี้หมายถึง การห้าม กล่าวคือ พวกท่านอย่าได้บริจาค เว้นแต่เพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น”

2. ปฏิเสธความดีจากการกระทำที่ไม่ถือว่าเป็นความดี (نفي البر عن الفعل) ตัวอย่างเช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا...﴾

(البقرة، جزء من الآية: 189)

ความว่า “และหาใช่คุณธรรมไม่ ในการที่พวกเจ้าเข้าบ้านทางหลังบ้าน...”

(อัลบะเกาะเราะฮ์ ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ : 272)

Qurtubīy (2003: 1/230-231) ได้กล่าวว่า “ไม่ใช่ความยำเกรงและสิ่งดีงาม โดยเข้าบ้านทางด้านหลัง แต่ทว่าคุณธรรมนั้นคือผู้ที่ยำเกรงต่างหากที่บริสุทธิ์ใจในการทำอามัลที่ศอลีฮ์”

3. ปฏิเสธการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย (نفي الفعل) ตัวอย่างเช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية : 197)

ความว่า “ดั่งนั้นผู้ใดที่ได้ให้การทำฮัจญ์จำเป็นแก่เขาในเดือนเหล่านั้นแล้ว ก็ต้องไม่มีการสมสู่ และไม่มีการละเมิด และไม่มีการวิวาทใด ๆ ในเวลาการทำฮัจญ์...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 272)

al-Asfahānīy (2009: 491) ได้กล่าวว่า “อย่าได้กระทำความชั่วช้า และสิ่งที่เป็นบ่อเกิดของความเสื่อมเสีย”

4. ประโยคที่ระบุถึงการกระทำที่ปฏิบัติแล้วจะได้รับการลงโทษและบาปมหันต์ (اقتران الفعل بالوعيد أو استحقاق الإثم) ตัวอย่างเช่น อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية : 275)

ความว่า “บรรดาผู้กินดอกเบี้ยนั้น พวกเขาจะไม่ทรงตัว นอกจากจะเป็นเช่นเดียวกับผู้ที่ชัยฏอนทำร้ายเขาทรงตัว...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ: 275)

al-Shanqitīy (1995: 1/271) ได้กล่าวว่า “กูรอานอายะฮ์นี้บ่งชี้ถึงโทษภัยอันจะเกิดขึ้นกับผู้ที่ชอบกินดอกเบี้ยคือ เขาจะมาในวันกิยามะฮ์กับสภาพที่ฟั่นเฟือนเหมือนคนเป็นลมบ้าหมู” อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية : 181)

ความว่า “แล้วผู้ใดเปลี่ยนแปลงพินัยกรรม หลังจากที่เขาได้ยืนยันแล้ว โทษแห่งการเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมนั้นก็ตกอยู่กับผู้ที่ยืนยันเปลี่ยนแปลงพินัยกรรมเท่านั้น...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 181)

ดังนั้นผู้ใดที่ได้เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมหลังจากที่ได้มีการสั่งเสียของผู้ตายแล้วนั้น บุคคลนั้นสมควรจะได้รับบาปอันมหันต์

5. วลีหรือคำที่มีความหมายเหมือนการห้าม (ألفاظ تنفيذ المنع) ما كان و ما ينبغي อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُمِئِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ... ﴾

(الأحزاب، جزء من الآية : 36)

ความว่า “ไม่บังควรแก่ผู้ศรัทธาชายและผู้ศรัทธาหญิง เมื่ออัลลอฮฺและเราะฮ์สูลของพระองค์ได้กำหนดกิจการใดแล้ว สำหรับพวกเขา ไม่มีทางเลือกในเรื่องของพวกเขา...”

(อัลอะฮซาบ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 36)

al-Qurtubiy (2003: 14/121) ได้กล่าวว่า “ความหมายของคำว่า ما كان و ما ينبغي หมายถึง อันตราย และการห้าม ดังปรากฏอยู่ในอายะฮ์ดังกล่าว”

2.2.4 ประเภทของการห้าม การห้าม (النهي) ในบัญญัติอิสลามไม่ได้ถือว่า ฮะรอม¹⁴ คือสิ่งต้องห้ามกระทำอย่างเด็ดขาดเสมอไป เรียกว่า حرام แต่บางครั้งสำนวนของการห้ามอาจจะอยู่ในขั้นที่ห้ามการกระทำแต่ห้ามไม่เด็ดขาด¹⁵ เรียกว่า مكروه จะเป็นนุยกมนี่ได้จะต้องมีหลักฐานมาสนับสนุนและบ่งบอกว่าการกระทำดังกล่าวไม่ใช่เป็นสิ่งที่ฮะรอม

บรรดาปราชญ์ผู้รู้มีมติตรงกันว่าสำนวนที่ใช้ในการห้ามนั้นมีทั้งฮะกีกีและมะญาซีฮ์ สิ่งที่ถูกวิจารย์จะนำเสนอต่อไปนี้คือรูปแบบสำนวนการห้ามที่เป็นแบบมะญาซีฮ์ الحجازي การ

¹⁴ คือสิ่งที่บัญญัติอิสลามสั่งให้งดเว้นกระทำอย่างเด็ดขาด ถ้าทำจะได้รับการลงโทษ

¹⁵ คือสิ่งที่บัญญัติอิสลามส่งเสริมให้ละทิ้งงดเว้นการกระทำอย่างไม่เด็ดขาด แต่ถ้าทำจะถูกตำหนิ

ห้ามแบบนี้ไม่ถึงขั้นฮะรอม (ต้องห้ามเด็ดขาด) โดยมีรูปแบบประโยค สำนวน หรือความหมาย ดังต่อไปนี้

1. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงความน่ารังเกียจ الكراهة อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ ...﴾

(البقرة، جزء من الآية : 267)

ความว่า “และพวกเจ้าอย่าได้มุ่งเอาสิ่งเลวจากนั้นมาบริจาคนั้น ๆ ที่พวกเจ้าเองก็ไม่ (อยากจะ) รับผิดชอบ...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 267)

2. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงการดูถูก التحقير อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾

(الحجر : 88)

ความว่า “อย่าทอดสายตาทิ้งสองของเจ้าไปยังชนชั้นต่างๆ ของพวกเขา และอย่าเสียใจแทนพวกเขาและจงลดปีกของเจ้าให้ต่ำต่อบรรดาผู้ศรัทธา”

(อัลฮัจร : 88)

3. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงเตือนให้ระวัง التحذير อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿... فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

(البقرة، جزء من الآية : 132)

ความว่า “...ดังนั้น จงดำรงความเป็นมุสลิมไว้จนกว่าพวกเจ้าจะตาย”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 132)

4. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงบทลงโทษ بيان العاقبة อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ...﴾

(إبراهيم، جزء من الآية : 42)

ความว่า “และเจ้าอย่าคิดว่าอัลลอฮฺทรงละเลยต่อสิ่งที่พวกอธรรมปฏิบัติ...”

(อิบรอฮีม ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 42)

5. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงความหมดหวัง สิ้นหวัง اليأس อัลลอฮฺ ﷻ

ตรัสว่า

﴿لَا تَعْتَدِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ...﴾

(التوبة، جزء من الآية : 66)

ความว่า “พวกท่านอย่าแก้ตัวเลย แท้จริงพวกท่านได้ปฏิเสธศรัทธา แล้ว หลังจากการมีศรัทธาของพวกท่าน...”

(อัตเตาบะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 66)

6. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงคำแนะนำ ชี้แจง الإرشاد อัลลอฮฺ ﷻ

ตรัสว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَشْيَاءٍ إِن بُدِّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ وَإِن سَأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنزَلُ الْقُرْآنُ بُدِّ لَكُمْ عَمَّا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ﴾

(المائدة : 101)

ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย! จงอย่าถามถึงสิ่งต่าง ๆ หากสิ่งเหล่านี้ถูกเปิดเผยขึ้นแล้วมันก็จะก่อให้เกิดความเลวร้ายแก่พวกเจ้า และถ้าพวกเจ้าถามถึงสิ่งเหล่านั้น ขณะที่อัลกรุอานถูกประทานลงมา มันก็จะถูกเปิดเผยขึ้นแก่พวกเจ้า อัลลอฮฺได้ทรงอภัยสิ่งเหล่านั้นแล้ว และอัลลอฮฺเป็นผู้ทรงอภัยผู้ทรงหนักแน่น”

(อัลมาอิดะฮฺ : 101)

7. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงการขอพร الدعاء อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ... ﴾

(البقرة، جزء من الآية : 286)

ความว่า “โอ้พระเจ้าของพวกเรา โปรดอย่าเอาโทษแก่เราเลย หากพวกเราลืมหรือผิดพลาดไป โอ้พระเจ้าของพวกเรา โปรดอย่าได้บรรทุกภาระหนักใดๆแก่พวกเราเช่นเดียวกับที่พระองค์ได้ทรงบรรทุกมัน แก่บรรดาผู้ที่อยู่ก่อนหน้าพวกเรามาแล้ว โอ้พระเจ้าของพวกเรา โปรดอย่าให้พวกเราแบกสิ่งที่ไม่มีกำลังใดๆ แก่พวกเราที่จะแบกมันได้...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 286)

8. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงการขอร้อง, การอ้อนวอน الالتماس

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ قَالَ يَبْنَؤُمْ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴾

(طه : 94)

ความว่า “ฮารูนกล่าวว่า โอ้ลูกของแม่ฉันเอ๋ย อย่าดึงเคราและ ศีรษะของฉันสิ แท้จริงฉันกลัวว่าท่านจะกล่าวแก่ฉันว่า ท่านได้ก่อ การแตกแยกขึ้นในหมู่วงศ์วานอิสราเอล และท่านไม่คอยฟังคำสั่ง ของฉัน”

(ฏอฮา : 94)

9. สำนวนหรือความหมายบ่งชี้ถึงการสัพทับ التوبيخ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ ... ﴾

(الحجرات، جزء من الآية : 11)

ความว่า “โอ้ศรัทธาชนทั้งหลาย! ชนกลุ่มหนึ่งอย่าได้เยาะเย้ยชน
อีกกลุ่มหนึ่ง บางทีชนกลุ่มที่ถูกเยาะเย้ยนั้นจะดีกว่าชนกลุ่มที่เยาะ
เย้ย”

(อัลฮุญร็อต ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 11)

ทั้งเก้าสำนวนที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมาข้างต้นแล้วนั้น จะสังเกตได้ว่าเป็นสำนวน
การห้าม เนื่องจากกฎไวยากรณ์ภาษาอาหรับหากคำกริยาปัจจุบันกาลนำหน้าด้วยคำว่า “ลา” (لا) มี
ความหมายว่า ห้ามเด็ดขาด (الفعل المضارع المقرون بلا الناهية) ยกเว้นเก้าสำนวนที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ
มาข้างต้น ถึงแม้จะมีคำว่า “ลา” (لا) อยู่หน้าคำกริยาปัจจุบันกาลก็ตาม (กรณีพิเศษ) ตามหลักภาษา
ว่าด้วยวิชาวาทศิลป์ بلاغة

2.2.5 สถานภาพของข้อห้าม การกระทำสิ่งใดก็ตามซึ่งเป็นการกระทำที่ต้องห้าม
จะมีผลในทางกฎหมายอิสลาม 2 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การห้ามนั้น หมายถึงระงอมกระทำ
2. การกระทำสิ่งที่ห้ามนั้น เป็นโมฆะ

al-‘Amidīy (1982: 2/48) การห้ามทำนิติกรรมสัญญา เช่น การสมรส และ
การซื้อขายนั้น บรรดาปราชญ์กฎหมายอิสลามส่วนใหญ่เห็นว่ามีผลเป็นโมฆะ แม้ว่าจะมีทัศนะที่
แตกต่างกันถึงสาเหตุทำให้เป็นโมฆะก็ตาม

al-‘Amidīy (1982: 2/50) สำหรับหลักฐานจากตัวบทที่แสดงว่าการกระทำ
สิ่งต้องห้ามนั้นเป็นโมฆะ มีดังนี้

ท่านนบี ﷺ ได้กล่าวว่า

((من عمل عملاً ليس عليه أمرنا فهو رد))

(أخرجه مسلم، 2001 : 3243)

ความว่า “ใครก็ตาม ที่กระทำการที่ไม่ใช่กิจกรรมของเรา การ
กระทำนั้นจะถูกปฏิเสธ”

(บันทึกโดย Muslim, 2001 : 3243)

แน่นอน สิ่งที่ถูกปฏิเสธนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง อีกทั้งไม่มีผลทางกฎหมายด้วย
บรรดาเศาะฮาบะฮฺได้ยึดเหตุผลของการห้าม เพื่อแสดงว่า นิติกรรมสัญญานั้นเป็นโมฆะ เช่น อิบน์อุมร์
ได้ยึดคำตรัสของอัลลอฮ์ที่ว่า

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ ...﴾

(البقرة، جزء من الآية: 221)

ความว่า “และพวกเจ้าจงอย่าสมรสกับบรรดาสตรีผู้ตั้งภาคี...”

(อัลบะเกาะเราะฮฺ ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 221)

เพื่อแสดงให้เห็นว่า การสมรสกับสตรีต่างศาสนิกนั้นเป็นโมฆะ โดยไม่มีผู้ใดในหมู่ ศาฆะฮาบะฮฺปฏิเสธเลย ประโยคที่เป็นข้อห้ามนั้น อาจใช้โดยมีความหมายเป็นอย่างอื่น นอกเหนือจากการสั่งให้งดกระทำเช่นเดียวกับคำสั่ง คือมีความหมายอย่างอื่น นอกเหนือจากการให้กระทำ

al-Shafi‘iyy (1979: 343) แต่ความหมายที่แท้จริงของการห้าม คือ การสั่งให้งดกระทำประเภทเด็ดขาด (حرام) นักวิชาการอุศูลุฟิกฮิมมีทัศนะที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่เห็นว่าการห้ามโดยทั่วไปนั้น หมายถึง การห้ามที่เด็ดขาด (النهي عند الإطلاق يقتضي التحريم) นอกจากจะมีสิ่งที่แสดงเป็นอย่างอื่น อิมามซาฟิอีได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ความหมายที่แท้จริงของการห้ามจากท่านเราะสูลนั้นคือ ทุกสิ่งที่ท่านห้ามนั้น เป็นของฮะรอม จนกว่าจะมีหลักฐานจากท่านว่า การห้ามของท่านนั้นมีความหมายที่มีไชฮะรอม”

คำตรัสของอัลลอฮฺ ﷻ ที่ว่า

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ...﴾

(الحجرات، جزء من الآية: 12)

ความว่า “และพวกเจ้าจงอย่าสอดแนมผู้อื่น และอย่านินทาซึ่งกันและกัน...”

(อัลฮุญร็อต ส่วนหนึ่งของอายะฮฺ : 12)

โดยหลักการห้ามของอายะฮฺดังกล่าวนี้ เป็นการห้ามประเภทฮะรอม และไม่อาจจะอธิบายเป็นอย่างอื่นได้ นอกจากจะมีหลักฐานมาสนับสนุนเท่านั้น